

dr hab. Piotr Bórawski, prof. UWM

Olsztyn, 29.02.2020

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa

Katedra Agrotechnologii, Zarządzania Produkcją Rolniczą i Agrobiznesu

Zespół Ekonomii

ul. M. Oczapowskiego 8

10-957 Olsztyn

e-mail:pboraw@uwm.edu.pl

RECENZJA

rozprawy doktorskiej mgr Olgi Olkowskiej

pt. *Wyniki ekonomiczne gospodarstw objętych oceną wartości użytkowej krów*

przygotowanej pod kierunkiem naukowym

Prof. dr hab. Bogdana Klepackiego, dr h.c.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Olgi Olkowskiej pt. Wyniki ekonomiczne gospodarstw objętych oceną wartości użytkowej krów została przygotowana na podstawie pisma otrzymanego od dr hab. Jarosława Gołębińskiego, prof. SGGW, Dyrektora Instytutu Ekonomii i Finansów, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie z dnia 03.01.2020 r.

1. Ogólna ocena rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa posiada wydzieloną część teoretyczną oraz empiryczną, wnioski oraz bibliografię. Pod względem oceny merytorycznej jej skład nie budzi zastrzeżeń, chociaż część empiryczna jest moim zdaniem lepiej opracowana. W rozprawie wykorzystano 118 pozycji literatury, w tym 13 pozycji anglojęzycznych, raporty i opracowania, akty prawne oraz źródła internetowe. Praca została napisana poprawnym językiem, w której wykorzystano pojęcia z zakresu nauk ekonomicznych. Przedstawione do recenzji opracowanie zostało napisane na 154 stronach, z czego treść empiryczna stanowi 120 stron, a pozostałe to przegląd literatury oraz spis wykorzystanej bibliografii. Rozmiar oraz skład rozprawy wskazują na szczegółowość przeprowadzonych analiz empirycznych.

2. Określenie trafności i wyboru tematu

Chów i hodowla krów to jeden z najważniejszych działów rolnictwa w Polsce, UE i na świecie. Właściciele gospodarstw zajmujących się produkcją mleka muszą cały czas przeprowadzać inwestycje celem poprawy wyposażenia w środki techniczne oraz wzrostu wydajności mlecznej krów. Ważnym czynnikiem w produkcji mleka jest kontrolowanie żywienia zwierząt oraz badanie składu chemicznego mleka. Wyniki takiej kontroli są przydatne w procesie podejmowania decyzji dotyczących wartości środków produkcji, wzrostu powierzchni obszaru gospodarstwa, nowych technologii, żywienia czy składu mleka.

Należy stwierdzić, że w polskiej literaturze badania dotyczące problematyki sytuacji ekonomicznej gospodarstw objętych wartością użytkową krów są opisywane stosunkowo rzadko. Podjęty przez mgr Olgę Olkowską temat jest ważny dla naukowego rozpoznania. Dysertacja wypełnia lukę w literaturze przedmiotu na badany temat. Zagadnienie sytuacji ekonomicznej gospodarstw objętych wartością użytkową krów z pewnością może stanowić podstawę badań w rozprawie doktorskiej.

3. Ocena celów, hipotez i metod badawczych

Celem głównym rozprawy było rozpoznanie sytuacji ekonomicznej gospodarstw objętych oceną wartości użytkowej krów oraz znaczenia tej oceny dla efektywności sektora mleczarskiego w Polsce.

Cele szczegółowe:

1. Określenie związku między obszarem, wielkością stada oraz wydajnością mleczną krów a efektywnością ekonomiczną gospodarstw.
2. Rozpoznanie czynników kształtujących wynik ekonomiczny produkcji w gospodarstwach objętych oceną wartości użytkowej krów na tle gospodarstw jej nie posiadających.
3. Określenie udziału kosztów oceny wartości użytkowej bydła (OWUB) w całkowitych kosztach produkcji mleka.
4. Podjęcie próby wskazania działań służących poprawie efektywności sektora mleczarskiego w Polsce.

Doktorantka sformułowała pięć hipotez badawczych:

1. Gospodarstwa objęte OWUB uzyskują korzystniejsze wyniki ekonomiczne niż typowe gospodarstwa specjalizujące się w chowie bydła mlecznego.
2. Ocenę użytkowości mlecznej częściej stosują gospodarstwa o większej skali produkcji.

3. Większa liczba utrzymywanych krów mlecznych wiąże się z wyższym poziomem produktywności gospodarstw.
4. Wielkość gospodarstwa, utrzymywanego stada oraz wydajność mleczna krów wpływają stymulująco na sytuację ekonomiczną gospodarstw objętych oceną wartości użytkowej krów.
5. Po potencjalnym wprowadzeniu powszechnej oceny wartości użytkowej, dla utrzymania obecnego poziomu produkcji mleka, pogłowie krów może ulec redukcji o $\frac{1}{4}$ stanu w okresie badań.

Zaprezentowane cele zostały opracowane właściwie i nie budzą większych zastrzeżeń. Pewną niezgodnością może być sformułowanie, że celem głównym rozprawy jest rozpoznanie sytuacji ekonomicznej. W moim przekonaniu jest to raczej cel badań niż cel pracy. Ponadto cel piąty dotyczy sektora mleczarskiego, a praca została przygotowana w oparciu o wyniki badań przeprowadzonych w gospodarstwach mleczarskich. Hipotezy badawcze nie budzą zastrzeżeń.

W badanych zależnościach wykorzystano metody statystyczne takie jak: regresja liniowa, wieloraka oraz korelacja. Ponadto analizowano wartość parametru statystycznego równania regresji jak i współczynnika determinacji w badanym okresie oraz pomiędzy grupami gospodarstw. Wykorzystane metody badawcze są poprawnie dobrane a ich zastosowanie pozwoliło na osiągnięcie celów i hipotez badawczych.

W kwalifikacji gospodarstw do badań zastosowano dobór celowy. Dobierając gospodarstwa do badań wzięto pod uwagę udział gospodarstw w Polskim FADN, objęcie oceną wartości użytkowej krów oraz specjalizację w produkcji mleka. Badania można więc uznać za reprezentatywne, ponieważ Autorka uzyskała dane z polskiego FADN i oceny wartości użytkowej krów. Ponadto baza gospodarstw rolniczych FADN dostarcza najbardziej dokładnych i wiarygodnych źródeł danych, opracowanych według jednolitej metodyki.

4. Ocena szczegółowa rozprawy doktorskiej i jej składu

Pracę rozpoczyna wstęp, w którym Autorka przedstawiła powody podjęcia badań nad tematyką wyników ekonomicznych gospodarstw z produkcją mleczarską. Ponadto przedstawiono tu ogólne tendencje w populacji i wydajności mlecznej krów. Wstęp jest dobrze opracowany, bardzo zwięzły i liczy 2 strony. Pewnym niedociągnięciem może być brak krótkiej charakterystyki pracy na końcu wstępu, co ułatwiłoby czytelnikowi wprowadzenie w zagadnienia poruszane w pracy.

Rozdział pierwszy pracy pt. Cel i metodyka badań został opracowany na 9 stronach. Przedstawiono tu cele i hipotezy badawcze, scharakteryzowano metody oraz dane źródłowe. W rozdziale tym przedstawiono dane źródłowe. Jako jedno ze źródeł wskazano dane statystyki masowej. Moim zdaniem nie jest to poprawne sformułowanie, bowiem istnieje statystyka publiczna. Następnie Doktorantka scharakteryzowała wykorzystane metody badawcze. Na stronie 15 rozprawy scharakteryzowano podział gospodarstw na cztery grupy przyjmując za kryterium specjalizację. Ocenę specjalizacji w produkcji mleka Doktorantka dokonała według metodyki FADN na podstawie zmiennej standardowa produkcja (SO).

Rozdział drugi rozprawy pt. Wybrane zagadnienia dotyczące efektywności ekonomicznej został opracowany na trzech stronach. Chociaż jest to rozdział potrzebny dla rozprawy to przygotowany został bardzo ogólnie. Moim zdaniem w rozdziale tym zabrakło odniesień do efektywności i czynników ją determinujących na rynku mleka.

Trzeci rozdział dysertacji pt. Ekonomiczne aspekty rozwoju produkcji mleka oraz oceny wartości użytkowej krów przedstawiła produkcję mleka w Polsce na tle UE. Jest to ważny i potrzebny rozdział dla rozprawy, gdyż Autorka wyjaśniła przyczyny spadku pogłowia krów mlecznych, wzrostu wydajności oraz zmian cen mleka. W rozdziale tym poddano analizie wyniki krów objętych kontrolą użytkowości w latach 2008-2017. Za interesujące poznawczo należy uznać rozważania Autorki dotyczące historycznego ujęcia kontroli użytkowości mlecznej krów w Polsce oraz organizację terytorialną oceny wartości użytkowej bydła ras mlecznych i mięsno-mlecznych. Konkludując, rozdział ten został przygotowany merytorycznie poprawnie z wykorzystaniem wyników pochodzących ze źródeł wtórnych. Stanowi tło przed kolejnym rozdziałem, w którym prezentowane będą wyniki badań własnych.

Rozdział czwarty rozprawy pt. Ocena wartości użytkowej krów jako element różnicujący zasoby i organizację gospodarstw sektora mleczarskiego przedstawia wyniki przeprowadzonych badań empirycznych i analiz statystycznych. Bardzo interesujące są rozważania Autorki dotyczące powierzchni użytków rolnych i krów w badanych grupach gospodarstw wykorzystujące modele regresji liniowej i współczynniki determinacji. Za ważne naukowo należy uznać wyniki badań przedstawione w tym rozdziale. Autorka analizie poddała wyposażenie gospodarstw w środki trwałe w zależności od grupy gospodarstw i liczby krów. Stwierdziła, że wraz z liczbą krów wzrastała wartość środków trwałych w przeliczeniu na sztukę w grupie A i malała w grupie B. Chociaż przeprowadzone analizy są bardzo cenne, to zabrakło mi własnego odniesienia (opinii) Doktorantki do zaobserwowanych zależności. Podczas analiz wykorzystano równanie regresji liniowej, współczynnik determinacji R^2 oraz

współczynnik korelacji liniowej Spearmana. Podsumowując, rozdział ten jest przygotowany merytorycznie poprawnie.

Najważniejszą część pracy moim zdaniem stanowi **rozdział 5**, w którym Autorka przedstawiła sytuację ekonomiczną gospodarstw sektora mleczarskiego. W rozdziale tym analizowano zależności między liczbą krów, a wielkością ekonomiczną, wartością produkcji, przychodów, kosztów oraz dochodu rolniczego. Wyniki badań przedstawiono w podziale na lata 2011-2013 oraz na grupy gospodarstw utrzymujących do 20 krów, 21-30 krów, 31-40 krów, 41-50 krów oraz 51 i więcej krów. W analizie wyników badań wykorzystano metodę korelacji i regresji liniowej. Rozdział piąty kończy podsumowanie, w którym Doktorantka wykazała, że działalność gospodarstw objętych kontrolą użytkowości były bardziej efektywne. Ta grupa gospodarstw wykazywała wyższą intensywność produkcji, co umożliwiło osiągnięcie korzystniejszych wyników ekonomicznych. Konkludując, rozdział ten został przygotowany dobrze, a Autorka wykazała się znajomością narzędzi statystycznych. Zależności zostały przedstawione w formie tabelarycznej i graficznej.

Rozdział szósty rozprawy pt. Czynniki kształtujące wyniki ekonomiczne gospodarstw należy do jej mocnych stron. Doktorantka wykorzystując regresję wieloraką przedstawiła czynniki kształtujące nadwyżkę bezpośrednią, wartość dodaną brutto i netto oraz dochód rolniczy. Za nowe rozwiązanie można uznać analizę czynników wpływających na efektywność gospodarstw przy różnej skali produkcji. Ponadto analizie poddano wskaźniki finansowe i policzono model Du Pont'a. Interesujące poznawczo jest również badanie zmian wydajności krów i jej wpływ na dochód rolniczy. Wykorzystując regresję wieloraką Autorka zbudowała trzy scenariusze zwiększając wydajność krów o 500, 700 i 1000 kg. Podsumowując, rozdział szósty stanowi wkład Autorki do nauki w zakresie scenariuszy oraz analizy czynników wpływających na wyniki ekonomiczne gospodarstw rolniczych objętych oceną wartości użytkowej krów.

Ostatni, **siódmy rozdział** dysertacji dotyczy oceny wartości użytkowej krów jako czynnika decydującego o sytuacji sektora mleczarskiego w Polsce. Jest to bardzo interesujący rozdział, w którym Doktorantka przedstawiła koszty gospodarstw objętych pomiarem wartości użytkowej krów oraz symulację produkcji globalnej oraz wielkości populacji krów mlecznych. Rozdział ten jest potrzebny dla rozprawy, ze względu na informacje i obliczenia w nim zawarte, które uzupełniają analizy z poprzednich empirycznych rozdziałów.

Nie mam również zastrzeżeń do wyciągniętych przez Doktorantkę wniosków w rozprawie. Zostały one powiązane z przyjętymi celami. Autorka oprócz wniosków stwierdziła, że

wszystkie pięć hipotez zweryfikowała pozytywnie, a tym samym rozwiązała problem badawczy.

5. Ocena strony redakcyjnej i formalnej

Po zapoznaniu się z dysertacją doktorską mgr Olgi Olkowskiej stwierdzam, że została ona przygotowana poprawnie pod względem oceny formalnej i redakcyjnej. Studia literatury zostały opracowane prawidłowo, a praca jest bardzo konkretna i nie ma w niej niepotrzebnych, zbędnych treści. Walorem rozprawy są przeprowadzone analizy danych wtórnych i pierwotnych. Redakcja jest opracowana dobrze, co pozwala na zrozumienie tekstu. Praca charakteryzuje się w większości stosunkowo wysoką precyzją i konsekwencją pojęciową. Usterki językowe występują bardzo rzadko, co nie rzutuje negatywnie na wartość rozprawy. Przygotowana rozprawa dobrze świadczy o warsztacie naukowym Doktorantki. Materiał graficzny jest czytelny a wykaz literatury został sformatowany poprawnie, co odpowiada wymogom stawianym opracowaniom naukowym. Moim zdaniem wyniki badań przedstawione w dysertacji uzyskują zainteresowanie szerszego grona czytelników i można je opublikować w recenzowanych czasopismach naukowych krajowych i międzynarodowych.

Rozprawa została przygotowana zgodnie z wymogami Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki, Dz. U. nr 65, poz. 595, z późniejszymi zmianami. Zm. – Ustawa z dnia 21 kwietnia 2017 r. o zmianie ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o niektórych innych ustaw, Dz. U., poz. 595). Według postanowień ww. ustawy rozprawa doktorska „...powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, ...wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej oraz ...umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej”.

Rozprawa doktorska Pani mgr Olgi Olkowskiej potwierdza spełnienie tych warunków i wymagań, a jej lektura należy do ciekawych. Doktorantka wykazała się samodzielnością w prowadzeniu badań, interpretacji wyników i przygotowaniu dysertacji. Jej treści, analizy i wyniki badań wypełniają lukę w literaturze przedmiotu dotyczącą wyników gospodarstw objętych oceną wartości użytkowej krów.

6. Wniosek końcowy

Rozprawa doktorska mgr Olgi Olkowskiej stanowi cenne opracowanie naukowe. Biorąc pod uwagę treść dysertacji oraz jej zakres merytoryczny można ją umiejscowić w dyscyplinie ekonomia i finanse. Recenzowana rozprawa doktorska spełnia wymogi ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595, z późniejszymi zmianami) i dlatego stawiam wniosek przed Wysoką Radą Dyscypliny Ekonomia i Finanse Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie o jej przyjęcie oraz dopuszczenie mgr Olgi Olkowskiej do publicznej obrony.

Piotr Bórawski